

Afscheid van een bevlogen bodemdeskundige

Frans de Haan noemt zichzelf een geboren optimist en dat is ook wat hij uitstraalt. Als het echter gaat over werkelijke bodembescherming, dan klinkt er een ander geluid. 'Met name de concrete preventie krijgt op dit moment veel te weinig aandacht. Ik wil niet somberen, maar we hebben nog een lange weg te gaan.'

Ine Bimbergen

Dit najaar zal prof. dr. ir. F.A.M. de Haan afscheid nemen van de Universiteit Wageningen. Op 21 september wordt hij 65 jaar en dan is het, na bijna een halve eeuw met bodems in de weer te zijn, mooi geweest. Tijdens het gesprek blijkt hij al doende zijn afscheidscollage, dat op donderdagmiddag 14 september plaats zal vinden, voor te bereiden. Het onderwerp is nog onbekend maar De Haan zal zich ook dan ongetwijfeld weer als een bevlogen spreker presenteren. Hij zegt vaker gehoord te hebben dat hij nou eenmaal goed is in vertellen. 'Tsja, praten heb ik altijd graag gedaan. Er is me wel eens verweten dat ik in mijn enthousiasme de werkelijkheid te veel vereenvoudigde, maar dat deed ik om ervoor te zorgen dat het geheel begrijpelijk bleef. Mijn doel is altijd geweest uitersten bij elkaar te brengen en begrip te kweken voor de bodemproblematiek.' Die uitspraak zegt veel over de persoon Frans de Haan en over zijn jarenlange inzet voor de kwaliteit van onze bodem.

Praktisch

In 1962 studeerde Frans de Haan af in de bodemchemie met als specialisatie de bodemchemie. Drie jaar later promoveerde hij met een onderzoek naar de exclusie van anionen. 'Een zodanig specialistisch onderwerp dat het eigenlijk niemand echt interesseerde,' zegt De Haan lachend, 'zelfs mij nu niet meer.' Toch kreeg hij er in 1966 de onderscheiding van de toenmalige Land-

bouwhogeschool Wageningen voor, waar hij nog steeds best trots op is. 'Na de afronding van het onderzoek ben ik ogenblikkelijk weggegaan, want ik wilde praktisch werk gaan doen.' Dat kon bij ICW, het Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding, een later onderdeel van het Staringcentrum, nu het Instituut Alterra. De Haan begon daar aan bodemfysisch onderzoek, onder meer naar de verdichting van bollengrond door het gebruik van machines. Na een aantal jaren met veel plezier hieraan te hebben gewerkt, werd hij geroepen door de directeur. Die vertelde dat ICW aan de slag wilde met de landbehandeling van afvalwater, wat toen een groot probleem vormde. 'Het was nog voor de democratisering, dus er werd eenvoudigweg van mij verwacht dat in te gaan vullen. Ik had immers verstand van bodemchemie.' Kort daarna, ergens begin jaren zeventig, kwam de vraag vanuit de Landbouwhogeschool Wageningen om daar - voor het vakgebied bodemkunde - onderwijs in te gaan richten en een onderzoeksprogramma op te zetten. De Haan had zijn keus snel gemaakt en keerde terug naar de universiteit waar hij tot de dag van vandaag is gebleven. 'Waar mijn hart oorspronkelijk het dichtst bij onderzoek lag, kwam daar het onderwijs vanzelf bij. Ik vond het altijd al leuk om informatie over te dragen en dat is alsmaar leuker geworden.'

Betrokkenheid

Het plan om, als onderdeel van de studierichting Milieuhygiëne kennis over bodems door te gaan geven, werd volgens De Haan ingegeven door een vooruitziende blik. 'Er bestond een afdeling luchthygiëne en -verontreiniging, er was aandacht voor de kwantiteit van water. De waterkwaliteit kwam net in beeld. De Wet verontreiniging oppervlaktewateren was er al en geprobeerd werd de bodem te gebruiken om water te zuiveren. Dat

leverde verontreinigingen op, maar dat besef was amper doorgedrongen.'

In beginsel was er vooral aandacht voor de aan landbouw gelieerde bodemproblematiek. De normen en technieken voor sanering kwamen daar pas later bij. Het gifschandaal van Lekkert in 1979, de eerste grootschalige verontreiniging die ontdekt werd, vormde daarvoor de belangrijkste aanleiding. Bodem kwam in de picture, hoewel het nog een behoorlijke tijd duurde voordat de Wet bodembescherming er was. 'Voor lucht en water is het nou eenmaal iets gemakkelijker normen te bepalen, hoewel deskundigen op die gebieden dat tegen zullen spreken. Daarbij heeft de bodem een grotere buffercapaciteit waardoor helaas niet snel opgemerkt wordt dat er iets mis zit. Want als het mis is, dan is het ook goed mis,' zegt De Haan die zich altijd heeft ingezet voor het bodembeleid. Dat kreeg vorm in de vele contacten met de ministeries die over landbouw en milieu gingen en in zijn deelname vanaf het prille begin aan de Technische commissie bodembescherming (TCB). Toch is De Haan bescheiden over zijn persoonlijke invloed op het Haagse beleid. 'Wat de TCB heeft kunnen bereiken stemt wel tot enige tevredenheid,' zegt hij voorzichtig. 'Via die route hebben we waarschijnlijk signalen kunnen geven die richtingbepalend zijn geweest. De TCB is dan ook nog steeds een uitermate belangrijk orgaan.'

Mestdeskundige

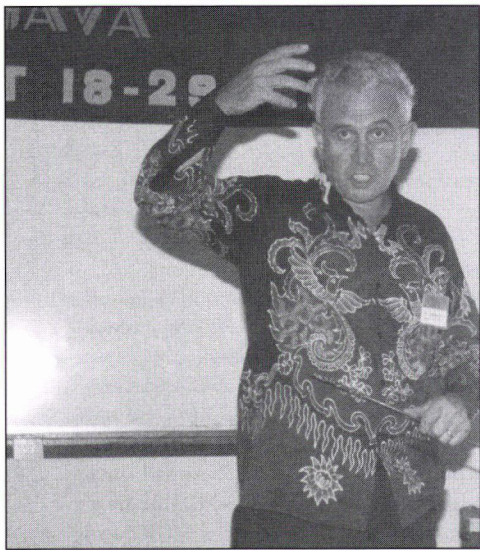
Begin jaren tachtig stortte De Haan zich vol overgave in de mestproblematiek. Hij gaf talloze 'en dan bedoel ik ook werkelijk talloze' lezingen voor landbouwers in het hele land. 'Gek genoeg hadden die er best begrip voor dat er ingegrepen moest worden. Ze zijn de grootste bodemgebruikers en krijgen op termijn dus het meeste last van de gevolgen. Het punt was veel meer dat elke maatregel gevoeld zou worden in de portemonnee.' De Haan zegt daarover altijd eerlijk en direct te zijn geweest. 'Het waren spannende tijden en sommige mensen zijn nog steeds verbaasd dat mijn auto nooit volgespoten is met drijfmest.' Het leverde hem wel de reputatie op van 'mestdeskundige'. 'Terwijl ik me er al in geen jaren meer mee bezighoud, met uitzondering van de adviezen vanuit de TCB dan, want het probleem speelt nog steeds. Wij hebben al in een heel vroeg stadium de schrikbarende toename van mineralen gesignaleerd, maar dat is veel te laat opgepakt hoewel Braks zijn uiterste best heeft gedaan. Het is gewoon jammer

Over de auteur

Mevr. I.A.M. Bimbergen is freelance journalist en geeft daarnaast trainingen in tekstschrijven en bedrijfscommunicatie.

Foto 1: Prof. dr. ir. de Haan als gastspreker tijdens een internationaal congres.

dat die man is gevallen over een paar dooie vissen. 'De diffuse verontreiniging is volgens De Haan nog steeds een van de grootste, zeurende problemen en daarnaast baart het hem zorgen dat er steeds andere stofjes bijkomen. 'Neem de loodvervanger MTBE waarover de TCB onlangs een eerste advies heeft uitgebracht. In Denemarken ontstond flinke beroering toen ontdekt werd dat de oplossing van het ene, een nieuw probleem veroorzaakte. Daaruit blijkt dat de uitdrukking van een collega uit Twente: "Alles wat je doet om het milieu aan te pakken, werkt volgens de wet van behoud van ellende" een hele aardige is.'

Communicatiemiddel

De Haan ziet daarom vooral een oplossing in actief bodembeheer en daarnaast met name in preventieve maatregelen. 'De concrete preventie is echt van levensbelang en krijgt nog veel te weinig aandacht. Wat dat betreft hebben we nog een lange weg te gaan, hoewel dat misschien wat pessimistisch klinkt. Want anderzijds is het enorm positief dat we ons ten minste zijn gaan realiseren dat de bodemkwaliteit van eminent belang is. Ook op ministerieel niveau is dat besef heel sterk gegroeid, zoals blijkt uit bijvoorbeeld de regelgeving over de toelating van bestrijdingsmiddelen. Maar naar mijn smaak mag de bodem nog veel meer in het beleid worden opgenomen.' Dat geldt tevens voor de situatie op Europees niveau, volgens De Haan. 'Er is te weinig aandacht voor een internationale aanpak. Het stellen van algemene normen mag dan moeilijk zijn, maar moet meer gebeuren.'

De Haan vindt het op alle fronten van belang de handen zo veel moge-

lijk op elkaar te krijgen. 'Pas dan worden er dingen bereikt.' Hij ziet dan ook de onderlinge communicatie als een belangrijk instrument (zie ook het vorige nummer van Bodem) en hecht daarnaast veel vertrouwen aan de 'Natural Attenuation' oftewel de 'natuurlijke afbraak'. 'Het stimuleren van natuurlijke processen waarmee de bodem als het ware zichzelf opschooft, moet een hoge prioriteit krijgen. De huidige technieken zijn namelijk niet altijd toereikend en soms kunnen we gewoon niet bij verontreiniging komen. Daarbij wacht ik met spanning op de ontwikkelingen binnen het omgaan met functiegericht saneren.'

Toekomstgericht

Over saneringen merkt De Haan op dat het niet haalbaar is de bodem zo schoon te maken als die ooit was. 'Wanneer het saneringsproces te ver doorschiet, houden we levenloze grond over. Dat kan wel bij bijvoorbeeld tankstations, de 'putjes' noem ik dat altijd, maar ik moet er toch niet aan denken dat we dat met landbouwgrond gaan doen. Juist daarom zijn er streefwaarden vastgesteld, want het moet voor het herstelproces van de bodem zelf haalbaar blijven. En daarnaast spelen economische factoren en het belang van de ruimtelijke ordening uiteraard een rol.' Het gaat om de praktische haalbaarheid en onderlinge afstemming, hoewel dat er volgens De Haan toe leidt dat de tegenwoordige onderzoeker haast politiek moet bedrijven om iets te bereiken. 'Dat blijkt uit ervaringen in het verleden. Wij bodemkundigen, hebben ondervonden dat het vaststellen van misstanden alleen onvoldoende is, want dan duurt het te lang voordat er iets gebeurt. Misschien hadden we dat ook met de TCB harder en duidelijker moeten uitdragen. Het is nu, dankzij op zich negatieve zaken als de bebouwing op vuilstortplaatsen, pas duidelijk gewor-

den dat de bodem letterlijk de grond vormt van ons bestaan. Daarom ook zou de invulling van het begrip duurzaamheid, veel meer gericht moeten zijn op de verre toekomst. Het gaat niet alleen om de kleinkinderen van de opa's van nu, het gaat verder.'

Actief

Zeker is dat De Haan, ondanks zijn bescheiden opstelling, een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan het bewustwordingsproces. Zo heeft hij in de loop der jaren tussen de drie á vierhonderd studenten langs zien komen die bodemverontreiniging als afstudeerrichting kozen. Het merendeel is daarna daadwerkelijk aan de slag gegaan op bodemkundig gebied of daaraan gelieerde terreinen. 'Al die mensen dragen de kennis verder uit zodat die zich als een olievlek verspreidt. Dat vind ik wel een mooi idee,' zegt De Haan, om daar onmiddellijk aan toe te voegen: 'maar dat had nooit gekund zonder de goede onderzoeksmedewerkers om me heen. De samenwerking binnen de groep leverde de perfecte symbiose op. Anders was ik nooit in staat geweest enerzijds het onderzoek op de voet te volgen en me anderzijds vrij te bewegen in het onderwijs- en beleidsveld. Mede dankzij hen heb ik altijd met zoveel plezier kunnen werken.' Hij kijkt dan ook terug op een mooie tijd. 'Eén van de hoogtepunten vind ik 1978 toen ik een cursus mocht verzorgen voor zestig Amerikaanse en Nederlandse studenten. Dat ging om het brede terrein van de milieuproblematiek met daarinbinnen -uiteraard- speciale aandacht voor bodem. Eraan vast zat een maand excursie door Europa. Daar heb ik echt enorm van genoten.' Het is dan ook ondenkbaar dat De Haan dit najaar van het toneel verdwijnt. 'Voorlopig blijf ik nog dingen doen voor de TCB en ik zal alle onderzoeken zeker op afstand blijven volgen.'

Foto 2: Diploma-uitreiking Summer Course met Amerikaanse studenten in 1979.